

Ohlas na proces s „protistátním spikleneckým centrem“

SÁRA ČERNÍKOVÁ

Ve vykonstruovaném procesu s „protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským“ bylo jedenáct ze čtrnácti obžalovaných židovského původu. Na nevyslovenou, avšak zjevně protizidovskou kampaň reagovala společnost nárůstem antisemitismu v celé zemi. Doklady o tom lze najít v dosud málo zkoumaném prameni: dobových Informačních bulletinech Komunistické strany Československa (KSČ).

Antisemitismus nebyl příčinou procesu, jehož hlavní postavou se vedle dalších vysoce postavených komunistů stal „druhý muž ve státě“, generální tajemník Ústředního výboru (ÚV) KSČ Rudolf Slánský (1901–1952). Sověti tímto a obdobnými procesy v dalších satelitních státech reagovali především na vzpuru Titovy Jugoslávie, která se v otevřeném konfliktu vymanila z jejich vlivu. Vykonstruovaná odhalení domnělých zrádců v řadách komunistických vůdců – v Maďarsku šlo například o ministra zahraničí László Rajka, proces s ním proběhl v září 1949 – byla jakousi zvrhlou prevencí proti možným sklonům vést vlastní politiku nezávislou na Moskvě.

V tomto období se však také začal nově vznikající Stát Izrael odklánět od sovětských představ socialismu. Sověti, kteří dosud židovský stát podporovali, v reakci na to spustili

kampaň „proti sionismu“. Proces se Slánským a spol. se stal její součástí.

Snaha o nalezení „zrádců ve straně“ se objevila již v roce 1950 a probíhalo i jejich zatýkání. Slánský byl zatčen až 24. listopadu 1951. Samotná realizace a „výroba“ procesu se děly podle pokynů z Moskvy a v režii sovětských poradců.¹ Od počátku bylo též akcentováno sionistické zaměření obžaloby. Výsledky Slánského řídili sovětské poradci a pro tyto účely dorazila skupina ve složení Georgij Gromov, Grigorij Morozov a Ivan Černov.² Na vyšetřování se podíleli i poradci, kteří v Československu působili již delší dobu. První z nich, Makarov a Lichačov (Lichačev), sem přišli v říjnu 1949 a byli známi svým otevřeným antisemitismem.

Z jejich iniciativy také vznikl sionistický referát v rámci Státní bezpečnosti. Oba poradci odvolávající se mimo jiné na klišé o světovém židovském spiknutí prosazovali

Antisemitismus jako pojem, s nímž se v textu pracuje, je chápán jako soubor negativních postojů a názorů založených na historicky prověřených klišé a stereotypch vnímání židovské komunity, zakotvených ve společnosti. KSČ ovšem s vědomím válečných událostí neoperovala s termíny „Židé“ a „antisemitismus“. Židé jsou označováni jako kosmopolité, buržoazní nacionalisté a především jako sionisté.

změnu v přístupu k osobám židovského původu.³ Vztah komunistické strany k Židům se tak během 50. let intenzivně proměňoval. Předtím totiž – především v letech 1945–1948 – českoslovenští komunisté proti antisemitismu rozhodně vystupovali a mnoho Židů se v tomto období dostalo do vysokých stranických funkcí.⁴ Známa je i tehdejší československá podpora Izraele, která byla pro vznik židovského státu zásadní.

1 KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Barrister & Principal, Brno 2001.

2 Tamtéž, s. 167.

3 DUFEK, Jiří – KAPLAN, Karel – ŠLOSAR, Vladimír: *Československo a Izrael v letech 1947–1953. Studie*. ÚSD AV ČR – Doplněk, Praha – Brno 1993, s. 99–103.

4 Srov. BÍLÝ, Matěj – LÓŽI, Marián – ŠLOUF, Jakub: *Nervová vlákna diktatury. Regionální elity a komunikace uvnitř KSČ v letech 1945–1956*. ÚSTR – Karolinum, Praha 2019.

Stranické bulletiný

K analýze ohlasu procesu se Slánským ve společnosti byly použity Informační bulletiný vydávané Organizačně-politickým oddělením ÚV KSČ v letech 1951 (na konci tohoto roku byl Rudolf Slánský zatčen) až 1953. Informovaly vrcholné komunistické představitele o celospolečenském vývoji, neomezovaly se pouze na zprávy ze stranického života. Zachycují tak situaci, v níž se nacházela nejen Komunistická strana Československa, ale i celá společnost v období před procesem, během něj a po něm.

Bulletiný vycházely zpravidla jednou týdně, v případě potřeby denně. Někdy jde o několikastránkové seznámení se situací v konkrétní krajské organizaci (typicky zhodnocení schůzí), jindy je celý bulletin věnován jedné události (např. průběhu smuteční tryzny k úmrtí J. V. Stalina).

V základní rovině bulletiný informovaly stranické špičky o zasedáních, která probíhala na krajské a okresní úrovni. Často šlo o zprávy až zbytečně detailní: například o dodávkách vepřového masa, distribuci cihel, nedostatku zboží nebo obecně o nespokojenosti se zásobováním. Jedním z nejvýznamnějších a pravidelně se opakujících témat nejen v životě společnosti, ale i KSČ byly žně, příprava na ně a činnost agitátorů v jejich průběhu. Objevují se také připomínky sovětských soudruhů k činnosti strany, což je jeden z řady důkazů sovětského vlivu na dění v Československu. Ve snaze informovat o událostech na všech úrovních komunistické strany a společnosti dávaly bulletiný prostor i bizarním informacím. Vysocí činitelé se tak kromě situace ohledně výkupu bram-

bor mohli seznámit i s duchařskou historkou o „Černé paní“. Církev údajně rozšiřovala po Jihlavském kraji fámu, že po obcích se pohybuje „Černá paní“. V důsledku toho se snížila účast na večerních schůzích strany, traktoristé odmítali v noci orat a hospodyně se bály jít večer do chléva. Tato historka, dobovým jazykem šeptanda, o „Černé paní“ je dávana do souvislosti se zázrakem v Čihošti a s vraždami v Babicích.⁵

Nedílnou součástí působení KSČ na veřejnost byly různé kampaně. Na stránkách bulletinů můžeme sledovat tažení proti „zločinům“ amerických imperialistů v Číně nebo Koreji a s tím související sbírku na pomoc těmto zemím či kampaň k 35. výročí VŘSR. Tu údajně poznamenalo nepochopení a „nedocenění“ krajských výborů KSČ a vedle dalších informací bylo možné najít i zprávu o tom, že soudružka Dolášová z hospodářství Farský mlýn se zavázala k uvedenému výročí odchovat od jedné prasnice šestnáct selat. Líčení podobných závazků je pro tuto tiskovinu typické.

Bulletiný dále sledovaly ohlasy na XIX. sjezd KSSS či na rozhlasový projev Klementa Gottwalda ke stejné příležitosti. Jednotlivé kraje zaslaly reakce na něj i údaje o počtu posluchačů. Zásadní událostí byla ve sledovaném období celostátní konference strany konaná ve dnech 16.–18. prosince 1952, k níž docházely ústřednímu výboru konkrétní připomínky k podobě nově přijímaných stanov. Přicházely ale také do redakce *Rudého práva*. Mezi připomínkami a dotazy k jednotlivým bodům nových stanov figurují i otázky týkající se řádného soukromého života komunistů, jejich povinnosti vůči straně nebo návrhy změn názvů některých

struktur. Datum konference bylo vyhlášeno v listopadu 1952, takže některé připomínky vztahující se k budoucí podobě KSČ již byly ovlivněny zatčením Rudolfa Slánského a následným procesem.

Další zásadní událostí byla úmrtí J. V. Stalina a Klementa Gottwalda v březnu 1953. Kromě ohlasu na ně se zjišťovala i podoba tryzen v jednotlivých krajích, okresech či městech. Nechybí celková statistika účasti na nich – v českých zemích se tryzny za Klementa Gottwalda mělo zúčastnit 4 370 000 občanů, na Slovensku 1 636 800.⁶ Bulletiný v souvislosti s tím sledovaly také činnost „reakce“ – v Hradci Králové měli například „nepřátelé republiky“ projevat radost z úmrtí soudruha Stalina pitím alkoholu,⁷ v okrese Mariánské Lázně měl okolí místa tryzny znečišťovat farář Kroupa tím, že během výzdoby prováděl úklid věže a vyhazoval z ní smetí.⁸ Smrt obou státníků, která přišla ve vypjatém období po procesu s „protistátním spikleneckým centrem“, je v některých případech interpretována jako součást sionistického spiknutí a obecně aktivity Židů.

Další důležitou událostí byla ménová reforma na přelomu května a června 1953 a s ní související zrušení lístkového hospodářství. Byla sledována nespokojenost ve společnosti i protesty proti reformě, někdy i dosti svérázné. Například bývalý hostinský v obci Byšice, který nově pracoval v továrně na polévkové koření, prý tisícikorunami polepil celé okno. Protestovalo se i v závodě Teštroj Teplice, kde bylo místo označení střediska napsáno: *Davaj suda* (rusky *Dávej sem/tady*) a vylepena fotografie prezidenta Antonína Zápotockého.⁹ Jednotlivé projevy „reakce“ jsou pre-

5 NA, f. Informační bulletiný ÚV KSČ (dále jen 014/12), sv. 7, a. j. 6, Informační bulletin (6. 12. 1951), Zpráva o poradě krajů Jihlava, Olomouc, Gottwaldov, konané v Jihlavě 15. 11. 1951 o církevní otázce.

6 Tamtéž, sv. 11, a. j. 159, Informační bulletin (24. 3. 1953), Konečná zpráva o průběhu smutečních tryzen k uctění památky Klementa Gottwalda.

7 Tamtéž, sv. 10, a. j. 103, Informační bulletin (7. 3. 1953), Z dálnopisů zaslaných KV KSČ.

8 Tamtéž, sv. 11, a. j. 161, Informační bulletin (31. 3. 1953), Zpráva o některých záporných jevech ve dnech nemoci a smrti soudruha Klementa Gottwalda.

zentováni jako činy nepřátel režimu, kteří měnovou reformu zneužívají ke svým záměrům. Například protestní rezoluci ze závodu Tachometr z kraje Praha chtěl prý zaslat bývalý kulak a kolaborant,¹⁰ ve Strakonících měli stát za projevy nesouhlasu bývalí živnostníci¹¹ a ve vesnici Úholičky soudružka Suchá šestkrát nesprávně diskutovala o usnesení strany a vlády, zatímco doma má – jak se v bulletinu píše – asi 200 000 korun v hotovosti.¹² Negativní postoj učitelů, mládeže a kulturních pracovníků k měnové reformě a jejich politicky „chybné“ rezoluce a dopisy jsou interpretovány jako závažné nedostatky v kádrové a ideologické práci strany.

Jako „nepřátelské“ byly v bulletinu označovány i další povolené politické strany (zmínky o zvýšené aktivitě Československé strany lidové a Československé strany socialistické před volbami) a samozřejmě církve. V souvislosti se smrtí Klementa Gottwalda bulletiny informovaly o nápadné činorodosti farářů na Kamenicku, kteří ve velkém organizují zpovědi.¹³ Problematika „reakčních živilů“ v rámci církve nebyla podceňována, vedení strany tak bylo obšírně informováno i o propagační činnosti údajných nepřátel v *Domě odpočinku Charity v Litoměřicích, kde byl mimo jiné obraz soudruha Stalina pověšen mezi obrazy dvou biskupů a teprve po intervenci soudružky z ústředí bylo této reakční činnosti učiněno zadost.*¹⁴

Proces s „protistátním spikleneckým centrem“

První reakce veřejnosti na zatčení generálního tajemníka komunistické strany Rudolfa Slánského se v bulletinu objevily už v polovině prosince 1951.¹⁵ Záhy se také vynořilo téma antisemitismu v souvislosti s informacemi o zjišťování činnosti údajných sionistů na Slovensku.¹⁶ Následuje informace, která je cenná především díky zaznamenané reakci „soudruhů židovského náboženství“: *Většina soudruhů židovského náboženství, a jsou mezi nimi i starší příslušníci strany, nechce pochopit správnost postupu strany a vytvářejí takovou náladu, jako kdyby se jim kráždilo. Dokonce obviňují stranu z antisemitismu, čehož se již začínají bát i vedoucí funkcionáři strany.*¹⁷

Zpočátku je kritizována Slánského „škůdcovská činnost“, která se projevila především špatným zásobováním. Problém, s nímž se společnost potýkala dnes a denně, zdánlivě vyřešilo odhalení nepřítele. „Slánského skupině“ však byly přisuzovány i další činy. Například soudruzi z Krajského výboru KSČ v Plzni mu nepochopitelně kladli za vinu, že mezi lidmi stále převládá přesvědčení, že západní Čechy osvobodila americká armáda, místo toho, aby se jasně prokázalo, že jediným osvoboditelem je armáda sovětská.¹⁸ Příznačné pro první reakce na odhalení „zrádce ve vlastních řadách“ bylo odsuzování škůdcovské

činnosti bez její konkrétní znalosti: *Téměř ve všech referátech tajemníci sice uváděli, že i u nich na okrese byly škůdci v čele se Slánským zavlečeny nesprávné metody, neukázali však ve většině, v čem se tyto metody projevíly a jaké jsou správné metody a jak je tyto třeba uplatňovat.*¹⁹

Během přípravy procesu, tedy po větší část roku 1952, se zmínky o Slánském (i o protižidovských náladách) objevují jen sporadicky. Bulletiny reprodukují některé výtky vůči nedostatečnému objasnění jeho zrady a podotýkají, že veřejnost také očekává rozhodnutí v této věci – proces.²⁰

Významněji se téma Slánského činnosti objevuje až v souvislosti s přípravou výše zmíněné celostátní konference KSČ. V materiálech, jež byly na ÚV KSČ a do redakce *Rudého práva* zasílány jako návrhy úprav stanov, je jeho jméno zmiňováno opakovaně. Některé poznámky vyjadřují pouze pohoršení nad jeho činností, jiné jsou konkrétnější, ale objevují se i pochybnosti o tom, zda vůbec bude Slánský souzen a kdy.²¹ Generální tajemník je viněn z mnohého. Je napadán jeho osobní život, jeho přístup ke stranickému tisku, umlčování kritiky i fakt, že byl tzv. bývalým vykořisťovatelem (čímž se naráželo na jeho původ – narodil se do zajištěné obchodnické rodiny). Zároveň se jeho osobou argumentovalo ve prospěch změn ve stranických sta-

9 Tamtéž, sv. 11, a. j. 179, Informační bulletin (5. 6. 1953), Stručný přehled o událostech, k nimž došlo po zveřejnění usnesení strany a vlády o peněžní reformě.

10 Tamtéž.

11 Tamtéž.

12 Tamtéž.

13 NA, f. 014/12, sv. 11, a. j. 161, Informační bulletin (31. 3. 1953), Zpráva o některých záporných jevech ve dnech nemoci a smrti soudruha Klementa Gottwalda. Sdělení týkající se církve.

14 Tamtéž, a. j. 192, Informační bulletin (31. 7. 1953), Některé rušivé zjevy, na které upozorňují soudruzi v dopisech ÚV KSČ.

15 NA, f. 014/12, sv. 7, a. j. 5, Informační bulletin (12. 12. 1951), Zpráva ze zasedání pléna KV Pardubice.

16 Tamtéž, a. j. 4, Informační bulletin (21. 12. 1951), Zpráva ze schůze krajského výboru KSČ v Liberci ze dne 15. XII. 1951.

17 Tamtéž, a. j. 11, Informační bulletin (15. 1. 1952), Některé poznatky o činnosti sionistů na východním Slovensku.

18 Tamtéž, a. j. 3, Informační bulletin (27. 12. 1951), Zpráva ze zasedání krajského výboru KSČ v Plzni.

19 Tamtéž, a. j. 20, Informační bulletin (21. 4. 1952), Všeobecný ráz konferencí 1952.

20 Tamtéž, a. j. 41, Informační bulletin (6. 11. 1952), Ohlas na usnesení předsednictva ÚV KSČ o celostátní konferenci strany.

21 NA, f. 014/12, sv. 8, a. j. 49, Informační bulletin (8. 11. 1952), Materiály k celostátní konferenci strany.

novách: *Ze zkušenosti víme, že většina zrádců ve straně – Švermová²², Šling, Geminder, Hejzlar²³ a jiní – vedli špatný a špinavý osobní život.*²⁴ Soudruzi z Karlových Varů proto žádali, aby se podmínkou pro členství ve straně stal spořádaný a čistý osobní život, jak se sluší na každého komunistu.

Nejvýznamnější série celospolečenských reakcí přišla pochopitelně po zahájení procesu (probíhal od 20. do 27. listopadu 1952) a po něm. V den zahájení o něm byla veřejnost informována v *Rudém právu* i v rozhlasu. Její první reakce si stranické špičky mohly v bulletinu přečíst již druhý den, a to včetně informace o zvýšeném počtu antisemitských projevů: *V některých krajích se projevuje protižidovská nálada. Nebo: Projevují se některé nesprávné názory v našich závodech na židovskou otázku. Vytváří se nebezpečné antisemitské názory.*²⁵ Zmatení veřejnosti, ale i nižších stranických činitelů z postoje KSČ k osobám židovského původu se stupňovalo s vlnou antisemitismu, která se během procesu šířila: *Velké rozhořčení je proti občanům židovské*

*národnosti na venkovských okresech, na příklad Benešově, v Českém Brodě, v Rakovníce, v Příbrami, v Mělníce, ve Vlašimi, v Sedlčanech a na Praze-jih. V pražských okresech se projevují protižidovské názory ojedinele, nejvíce však na Praze 3.*²⁶ *V mnohých případech není jasná pracujícím otázka židovství a sionismu.*²⁷ *Soudruzi se dotazují, zda se nepřipravuje pogrom na židy na základě toho, jak je sestavena žaloba (u obžalovaných uváděno: také žid). Totéž bylo diskutováno v Čs. obci sokolské, okres Praha 1, kde se soudruzi pozastavovali nad termíny žid a Čech v našem tisku.*²⁸ *[...] nepřetržitě slíí odpor vůči židům a šíří se nesprávné názory na židovskou otázku. V celé řadě případů soudruzi nestačí odpovědět na kladené otázky a je žádáno, aby Rudé právo pomohlo při vysvětlování.*²⁹ *Stále více se rozmáhá jak v řadách pracujících, tak v řadách občanstva protižidovská nálada. Soudruzi žádají, aby stranický tisk a rozhlas zahájily širokou vysvětlovací kampaň na pomoc funkcionářům.*³⁰ Záhy se objevily první stereotypní výpady proti židovstvu jako celku: *Co žid – to obchodník. Dnes jim obchod*

*nejde, protože je vše znárodněno, tak se teď vrhli na obchod s politikou.*³¹ *Ve školním útvaru 86 v Praze 12 se dotazují, zda někdo viděl dělat žida manuální práci. Soudruzi neuměli tuto otázku vysvětlit.*³² *Objevuje se také tendence, a to jak na některých závodech, tak i na vesnických i pražských okresech, k antisemitismu a používá se výroky „žid zůstane židem“.*³³ *Otázka židů je diskutována velmi ostře. Na soudruhy působí ta okolnost, že mezi obžalovanými je většina židů, a poukazují na to, že židé nikdy nedělali a že jim naprosto není možné věřit.*³⁴ *Hlavní roli zde hraje židovská otázka. Všechny židy ven bez pardonu, ani neumějí pořádně česky.*³⁵

Uvedená prohlášení dokládají, že na rozšíření antisemitismu v souvislosti s procesem nebyl stranický aparát připraven a KSČ se ocitla ve složité situaci. Antisemitismus komunistická ideologie nepřipouštěla, antisionismus, který ho měl nahradit, se mu však fakticky rovnal a snaha vysvětlit rozdíl mezi nimi vedla jen k dalším ideologicky nežádoucím pojmovým zmatkům: *Bylo zabráněno tomu, aby vyšly některé politicky ne-*

22 Marie Švermová (17. 8. 1902 – 4. 2. 1992), komunistická politička, zatčena v roce 1951, odsouzena v rámci vykonstruovaného procesu s krajskými tajemníky k doživotnímu vězení, propuštěna v roce 1956.

23 Zdeněk Hejzlar (18. 7. 1921 – 6. 8. 1993), komunistický politik, v rámci čistek v roce 1952 zbaven členství ve straně, všech funkcí a nucen pracovat v dolech na Ostravsku.

24 NA, f. 014/12, sv. 8, a. j. 45, Informační bulletin (10. 11. 1952), Materiály k celostátní konferenci strany. K hlavě II., bod 3. Soukromý život členů strany.

25 Tamtéž, a. j. 56, Informační bulletin (21. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

26 Tamtéž, a. j. 61, Informační bulletin (26. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

27 Tamtéž, a. j. 56, Informační bulletin (22. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

28 Tamtéž.

29 NA, f. 014/12, sv. 8, a. j. 64, Informační bulletin (29. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

30 Tamtéž.

31 NA, f. 014/12, sv. 9, a. j. 71, Informační bulletin (5. 12. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

32 Tamtéž, sv. 8, a. j. 56, Informační bulletin (22. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

33 Tamtéž.

34 NA, f. 014/12, sv. 8, a. j. 61, Informační bulletin (26. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

35 Tamtéž.

správné a přímo škodlivé články. Tak na příklad pardubická Zář chtěla uveřejnit článek vypracovaný krajskou poradnou a studovnou, „vysvětlující“ sionismus jako nějaké hnutí s pokrokovou tradicí, které bylo jenom zneužito. Článek neukázal sionismus jako agenturu amerického imperialismu, neukázal ho v souvislosti s mezinárodním postavením tak zvaného státu Izraele.³⁶

Otevření stavidel antisemitismu vedlo k touze se s Židy vypořádat: V Blovicích na všeplenární schůzi a v některých jiných místech bylo ukazováno na restituční zákon, kterého využívaly osoby židovského původu ve svůj prospěch.³⁷ Protizhidská nálada zesiluje. Je požadována mimo odvolání židů z odpovědných funkcí i revise jejich majetku.³⁸ Je třeba už skoncovat s tím, že se nám židé roztahují. Je pravda, že jsou také chudší židé, ale těch je tak málo, že je ani nenajdeš.³⁹ Setkat se můžeme s těžko pochopitelnými

prohlášeními na adresu všech Židů, přicházejícími jen sedm let po válce: Škoda, že to Hitler nedotáhl.⁴⁰ Hitler jich vystřílel hodně a ještě je to málo.⁴¹ Říká se, že jsou všichni židé stejní, že je škoda, že Hitler je nevyhubil atd.⁴² Židé byli bez srdce a charakteru, a proto provést takové opatření, aby se nemohli dále rozvíjet. Dobře to prováděl Hitler.⁴³ Žid je dobrý jen ten, který je dělník. Jinak jsou všichni svině a každý škůdce by měl být vždy velmi tvrdě potrestán, aby každému přešla chuť.⁴⁴ I zde se projevuje opovržení ke všem židům. Jsou názory, že jsou všichni stejní a že je třeba se jich zbavit.⁴⁵ Společenská touha po „narovnání křivd“, jichž se údajně dopustilo „spiklenecké centrum“, vedla v některých případech ke snaze převzít iniciativu a „vyřešit židovskou otázku komplexně“: V diskusi se začíná projevovat velmi silné protizhidské zaměření. Vyskytují se otázky, co s těmi židy, kteří jsou ještě dnes na

vedoucích místech.⁴⁶ V Karlových Varech v podniku Úsvit vidí v celé věci účinná opatření proti židům.⁴⁷ V jednom textilním závodě v Brně chtěli zavést disciplinární řízení se soudružkou, která je židovka, protože neprojevila svůj názor k procesu, a proto jí nedůvěřují.⁴⁸ Pokud jde o židovskou otázku, projevují se stále tendence propustit židovské zaměstnance a přeredit je do výroby. To se již v několika případech stalo.⁴⁹ V Plynárně [Praha] Michle se projevovala tendence vyhnat židy od jakékoliv práce a nahradit je našimi lidmi. Zvláště starší soudruzi to požadují.⁵⁰ [...] příslušník židovské národnosti, který pracuje ve Stavoprojektu, připomínal, že se proti židům dějí podobné věci, jako byly pogromy.⁵¹ Na členské schůzi v Malých Kyšicích se projevila pogromistická nálada proti židům, byly takové názory, že bude nutné vystěhovat všechny židy do Palestiny, že u nás nemají co dělat.⁵² Na jesenickém okrese a podob-

36 NA, f. 014/12, sv. 9, a. j. 71, Informační bulletin (5. 12. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

37 Tamtéž, sv. 8, a. j. 56, Informační bulletin (22. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

38 Tamtéž, a. j. 64, Informační bulletin (29. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

39 NA, f. 014/12, sv. 9, a. j. 71, Informační bulletin (5. 12. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

40 Tamtéž, sv. 8, a. j. 61, Informační bulletin (26. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

41 Tamtéž.

42 Tamtéž.

43 NA, f. 014/12, sv. 9, a. j. 71, Informační bulletin (5. 12. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

44 Tamtéž, sv. 8, a. j. 61, Informační bulletin (26. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

45 Tamtéž, a. j. 59, Informační bulletin (25. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

46 Tamtéž, a. j. 56, Informační bulletin (22. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

47 Tamtéž.

48 NA, f. 014/12, sv. 8, a. j. 61, Informační bulletin (26. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

49 Tamtéž, a. j. 64, Informační bulletin (29. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

50 NA, f. 014/12, sv. 9, a. j. 71, Informační bulletin (5. 12. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

51 Tamtéž, sv. 8, a. j. 64, Informační bulletin (29. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

52 NA, f. 014/12, sv. 9, a. j. 71, Informační bulletin (5. 12. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

ně je tomu tak i jinde, se projevuje ve větším měřítku protizhidská nálada. Někteří jednotlivci dokonce souhlasili s pogromy na židy.⁵³ Soudruzi ze závodu Středočeské pily se vcelku všichni ztotožňují s tím, „že by potřebovali všichni židé potlouct“, protože vždy pracovali o nadvládu celého světa, jen aby nemuseli dělat.⁵⁴ Malou, ale důležitou nadějí tohoto období bylo to, že i v době, kdy byla společnost bezskrupulózně manipulována, se našli lidé, kteří neváhali používat rozum a kritické myšlení. I tyto marginální názory se mohly dostat na stránky *Informačních bulletinů*: Na Praze 8 byly zachyceny výroky, že tento proces je provokací proti židům a že proto, že nebude splněna pětiletka, tak se [to] svaluje na židy.⁵⁵

V souvislosti s procesem se objevilo několik dalších jevů, které kampaň vyvolala a na které společnost reagovala. Šlo například o roli druhého československého prezidenta Edvarda Beneše: Pokud dříve někteří lidé pochybovali o zrádné úloze Beneše a Masaryka, tak nyní se jim ujasnilo a vyjadřují odpor proti jejich činnosti.⁵⁶ Tento názor však nepřevládá a zájem o Benešovu roli byl spíše malý: [...] někteří nemohou uvěřit, [...] že Beneš byl špiónem a zapleten do zločinecké činnosti této bandy.⁵⁷ Zároveň je akcentována veřejnosti známá

osoba Marie Švermové, která byla zatčena ve stejné době jako členové „protistátního spikleneckého centra“, ale v rámci procesu souzena nebyla: Nejvíce se soudruzi pozastavují nad tím, jak je možné, že tak hluboko klesla Švermová, manželka národního hrdiny Jana Švermy.⁵⁸ Veřejnost si také všímala údajných úkladů o život prezidenta Klementa Gottwalda: Setkáváme se všude s velkým pohnutím v souvislosti s úklady o život soudruha Gottwalda, které svědčí o veliké lásce členů i nečlenů strany k soudruhu Gottwaldovi.⁵⁹ V menší míře je věnována pozornost osudům Julia Fučíka a Jana Švermy, kteří byli činností „spikleneckého centra“ údajně také zasaženi. Příčina menší pozornosti věnované této otázce je nasnadě. Činnost centra byla sice během procesu „vystopována“ až do třicátých let, ale veřejnost akcentovala především aktivity vztahující se k aktuálnímu dění. Přesto se určité reakce v tomto směru objevují: [...] národohospodářské škody, napáchané zrádcovskou bandou, zvýšeným úsilím nahradíme, ale nevrátíme životy soudruha Jana Švermy a Julia Fučíka.⁶⁰

Otázky tematizované v bulletiněch vyvolávala také samotná podoba procesu. Lidé si během živých rozhlasových přenosů ze soudní síně nemohli nevšimnout podivného chování obviněných. Část veřejnosti

překvapilo, že na sebe všechno říkají, a také ji znejistilo jejich vystupování. Odpovědi obžalovaných totiž často přicházely ještě dříve, než prokurátor dokončil svoji otázku. Objevily se dokonce názory, že celý proces je jen komedie: [...] nemohou uvěřit, že by Slánský na sebe všechno pověděl.⁶¹ Reakční elementy roztrušují tendence, že proces je připravený, protože obžalovaní vypovídají dříve, než skončí dotaz předsedy soudu.⁶² Někteří lidé říkají, že na ně proces působí dojmem předem připraveného divadla. Soudí tak proto, že obvinění plynule odpovídají, jako kdyby svoji výpověď četli.⁶³ Proces vyvolával i další otázky. Lidé byli znepokojeni tím, že odhalení „spiknutí“ takového rozsahu trvalo tak dlouho, tak dlouho bez povšimnutí vedení KSČ. Veřejnost nerozuměla ani tomu, jak mohli lidé s tak vážnými nedostatky projít kádrováním: Průměrný názor je ten, že se o tom muselo vědět dříve...⁶⁴ Vyskytují se projevy nedůvěry k ministrům a vládě.⁶⁵

Tyto reakce jsou jen dalším dokladem nezamýšlených důsledků procesu s Rudolfem Slánským a spol. Ve snaze upozornit na jejich „spikleneckou činnost“ vznikl dojem rozsáhlých nepřátelských aktivit, v očích laické veřejnosti sahajících za „spiklenecké centrum“ kolem Rudolfa Slánského. Místo glorifikace

53 Tamtéž.

54 Tamtéž.

55 NA, f. 014/12, sv. 9, a. j. 71, Informační bulletin (5. 12. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

56 Tamtéž, sv. 8, a. j. 64, Informační bulletin (29. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

57 Tamtéž, a. j. 56, Informační bulletin (22. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

58 Tamtéž.

59 Tamtéž.

60 Tamtéž.

61 Tamtéž.

62 NA, f. 014/12, sv. 8, a. j. 61, Informační bulletin (26. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

63 Tamtéž, a. j. 64, Informační bulletin (29. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

64 Tamtéž, a. j. 61, Informační bulletin (26. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

65 Tamtéž, a. j. 59, Informační bulletin (25. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

stranických orgánů za toto „odhalení“ se tak dostavily spíše pochyby, zda činnost souzených právě tyto orgány nekryly. Otázka, jak je možné, že tyto osoby prošly kádrováním, byla veřejnosti obzvláště nejasná, především na základě vlastních zkušeností: [...] *jak je možné, že v okresním výboru [komunistické strany] na sebemenší funkci každého dělníka tak kádrují, zatím co do ÚV a vlády dostávali se zaprodanci Hitlera a přímí nepřátelé dělnické třídy.*⁶⁶ *Tak jako i v jiných krajích i zde je nejčastější otázka, jak je možné, že tolik židovských elementů mohlo být na důležitých místech...*⁶⁷ Tato skutečnost opět navozuje dojem, že činnost „spiklenců“ musel někdo kryt. Ukazuje se tak další úskalí zkonstruované kauzy.

Průběh procesu a konkrétní obvinění se pochopitelně odrazily i v materiálech, jež nadále přicházely k chystané celostátní konferenci KSČ plánované na prosinec 1952. Objevovaly se i návrhy na prokádrování všeho židovstva, aby se zabránilo vstupu Židů do komunistické strany: *Projevil se také názor, že v nových stanovách strany by měla být stať, která by stanovila, že židé nemají být voleni do žádých funkcí ve straně.*⁶⁸ *Prokádrovat všechny občany židovského původu.*⁶⁹ *Žádáme důsledné a nemilosrdné očistění našeho stranického aparátu a všech veřejných funkcí od živlů sionistických,*

*kteří podle našeho mínění se nejlépe hodí k práci manuální, a to ještě pod dozorem, neboť jsou nenapravitelné a nebezpečné.*⁷⁰

Zjitřenou společenskou náladu a s ní související vzestup antisemitismu neuklidnila ani poprava Rudolfa Slánského a dalších odsouzených 3. prosince 1952, byť rozsudek a jeho vykonání byly přijaty s povděkem. ÚV KSČ obdržel stovky pozitivních reakcí na odstranění „sionistických kosmopolitních živlů“ ze společnosti. V souvislosti s celostátní konferencí KSČ lze pozorovat další zajímavý vývoj. V jejím rámci vystoupil s projevem prezident Klement Gottwald, jemuž podle bulletinů proces přinesl naprostou důvěru veřejnosti.⁷¹ Lidu, patrně na základě informací z nich, Gottwald „osvětlil“, proč k odhalení spikleneckého centra nedošlo dříve (údajně kvůli jiným projevům reakce, které komunistickou stranu plně zaměstnaly, schopnostem spiklenců velmi dobře se maskovat a špatné kontrole stranické práce), objasnil, o jakou škůdcovskou činnost ve spojitosti se „spikleneckým centrem“ šlo, a pokusil se vysvětlit postoj komunistické strany k Židům a sionistům.⁷² Vyjádřil se tím k otázce, která, jak bylo řečeno výše, nebyla jednoduchá ani pro stranické funkcionáře, natož pro řadové členy strany: [...] *jak se strana dívá na Židy?*⁷³ Snaha zabránit

propuknutí celospolečenského antisemitismu však přišla pozdě. Mezi dopisy, které neustále docházely v reakci na proces, se objevují udání, žádosti o prověření, a to i pouze na základě židovsky znějících jmen: *Ve výzkumných ústavech zemědělských pracují 3 sionisté...; [...] podává obšírlou zprávu o činnosti RNDr. Evy Glasnerové, sionistky a špiónky...; Upozorňuje v něm na s. Schreckera...; [...] upozorňuje na Dr. Tramera Viléma, lékaře těšínské nemocnice židovského původu...; [...] upozornil OV KSČ v Jáchymově na to, že se tam léčí větší počet židů ze Slovenska...*⁷⁴

Smrt jednoho člověka, ani jedenácti, ještě nikdy problémy celé společnosti nevyřešila. Stejně tomu bylo v případě Rudolfa Slánského. Již krátce po skončení procesu byly stranické špičky informovány o pocitech nedůvěry, které proces v lidech zanechal: *Máme za to, že národohospodářské ztráty se musely v jednotlivých resortech projevit a osobně zodpovědní ministři to neviděli? Čím tyto ztráty po celou dobu omlouvali? Neviděli, že sliby pracujícím lidu za jejich zvýšené výkony nebyly řádně plněny? [...] Proces se Slánským zanechal v lidu nedůvěru ve vládu a vedení naší strany. Lid se domnívá, že proces měl mít v důsledku radikálnější čistku.*⁷⁵ Do rozjitřené atmosféry přišla další zásadní událost – 5. března 1953 zemřel J. V. Stalin. Mezi projevy smutku se

66 NA, f. 014/12, sv. 9, a. j. 71, Informační bulletin (5. 12. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

67 Tamtéž, sv. 8, a. j. 64, Informační bulletin (29. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

68 Tamtéž, a. j. 56, Informační bulletin (22. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

69 NA, f. 014/12, sv. 9, a. j. 70, Informační bulletin (4. 12. 1952), Materiály k celostátní konferenci strany.

70 Tamtéž, a. j. 73, Informační bulletin (6. 12. 1952), Materiály k celostátní konferenci strany.

71 NA, f. 014/12, sv. 8, a. j. 61, Informační bulletin (26. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

72 Tamtéž, sv. 9, a. j. 80, Informační bulletin (23. 12. 1952), Ohlas na zasedání celostátní konference KSČ a projev soudruha Klementa Gottwalda.

73 NA, f. 014/12, sv. 8, a. j. 59, Informační bulletin (25. 11. 1952), Ohlas na zahájení procesu s protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským.

74 Tamtéž, sv. 9, a. j. 81 a 84, Informační bulletin (23. 12. 1952 a 9. 1. 1953), Stručné obsahy dopisů docházejících do ÚV KSČ v souvislosti s odsouzením protistátního spikleneckého centra.

75 NA, f. 014/12, sv. 10, a. j. 102, Informační bulletin (24. 2. 1953), Z dopisů docházejících redakci Rudého práva.

okamžitě objevily názory, že za jeho smrtí stojí sionisté.⁷⁶ Následné onemocnění a smrt prezidenta Klementa Gottwalda tyto domněnky často ještě přišly: *Mezi pracujícími v kraji Bratislava se ozývají hlasy, že náhlá smrt soudruha Gottwalda je důsledkem záškodnické činnosti Slánského a jeho bandy, kteří usilovali o jeho předčasnou smrt.*⁷⁷ Prostor dostala i teorie o spiknutí židovských lékařů:⁷⁸ *Na Krumlovsku se vyskytly pověsti, že všichni vedoucí funkcionáři komunistických stran byli v Moskvě otráveni jedem, přimíchaným do jídla skupinou zrádných lékařů.*⁷⁹ Vyhrocené reakce, ovšem v menším společenském měřítku, vyvolalo i zatčení a obvinění L. P. Beriji⁸⁰ po jeho porážce v boji o moc po Stalinově smrti. V bulletinech se objevuje prohlášení, že reakce veřejnosti na tuto kauzu je malá, protože Berija nebyl obecně známou osobou. Ze základních informací lidé vydedukovali, že tento „zrádce“ musí být agentem sionismu a zřejmě je židovského původu. Jeho činnost zapadala do představy o sionistickém spiknutí zasahujícím do nejvyšších míst a souvisejícím s nedávným Stalinovým úmrtím: *V okrese Místek byla mnohdy zpráva přijímána s tím, že „to se dalo čekat, vždyť je to žid“.*⁸¹

Závěr

Z předložené analýzy jednoznačně vyplývá, že antisemitsky zaměřená kampaň spojená s procesem s „protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským“, jakkoliv

Rudolf Slánský při výslechu před senátem Státního soudu v Praze Foto: ČTK

„krytá“ antisionismem, padla v Československu na úrodnou půdu, a to mimo jiné na základě ve společnosti trvale přítomného latentního antisemitismu. Antisemitské zaměření zkonstruované v Sovětském svazu a u nás prosazované především sovětskými poradci bylo v rámci přípravy Slánského procesu cíleně integrováno do jeho podoby a do celé kampaně. Občané byli upozorněni na původ obžalovaných, bylo poukazováno na jejich odlišný životní styl a na to, že do československé společnosti nepatří a ani patřit nechtějí. Reakce veřejnosti se o tato „fakta“ opírala a začala na ně vrstvit antisemitská klíše. Tyto výpady glorifikovaly nacistický postup proti Židům. Ve

společnosti se také probudily staré křivdy z dob poválečných restitucí. Ve spojitosti s potížemi v zásobování, s problémy s kolektivizací a bez slibovaného blahobytu byla připravena akceptovat nepřítele vybraného vládnoucí komunistickou stranou.

Stranický aparát však nebyl na celospolečenské vzednutí antisemitismu připraven a jeho masivní šíření neočekával. Nižší straniční funkcionáři nedokázali veřejnosti věrohodně vysvětlit rozdíl mezi antisemitismem a antisionismem a svou neodborností a malou orientací v problematice často, a to i nechtěně, potvrzovali protizidovská klíše a antisemitskou politiku KSČ. Od jejího vedení žádali nejen odpovědi, jak se strana na Židy dívá, ale také pomoc s vysvětlováním těchto složitých otázek na stránkách *Rudého práva*. Ztráta orientace v politice komunistické strany se týkala pochopitelně i té části společnosti, která se k šíření antisemitismu nepřidala, a s ní i samotné židovské komunity, jejíž reakce na nastalou situaci byla zdrženlivá. Je nasnadě, že její zástupci, a to nejen ti organizovaní v židovských obcích, na sebe nechtěli strhávat další pozornost. Nečekaný důsledek kampaně k procesu s Rudolfem Slánským a spol. vedl k tomu, že s vysvětlením rozdílu politiky antisemitismu a antisionismu nakonec musel přijít i prezident Klement Gottwald. Faktem však zůstává, že plošné šíření antisemitských nálad ve společnosti postupně utichlo až s dalším společenským a politickým vývojem u nás i v SSSR.

76 Tamtéž, a. j. 103, Informační bulletin (7. 3. 1953), Ojedinelé projevy třídních nepřátel v jednotlivých krajích.

77 Tamtéž, a. j. 108, Informační bulletin (15. 3. 1953), Ohlas na oznámení úmrtí soudruha Klementa Gottwalda.

78 Vykonstruované obvinění skupiny moskevských židovských lékařů ze spiknutí za účelem vraždy čelných stranických funkcionářů v 50. letech.

79 NA, f. 014/12, sv. 10, a. j. 108, Informační bulletin (15. 3. 1953), Ohlas na oznámení úmrtí soudruha Klementa Gottwalda.

80 Lavrentij Pavlovič Berija (29. 3. 1899 – 23. 12. 1953), sovětský politik, po Stalinově smrti v roce 1953 byl obviněn a odsouzen k trestu smrti i na základě vykonstruovaných obvinění.

81 NA, f. 014/12, sv. 10, a. j. 116, Informační bulletin (11. 7. 1953), Ohlas na usnesení KSSS o vyloučení Beriji ze strany.

Ohlas na proces s vedením protistátního spikleneckého centra
v čele s Rudolfem Slánským.

Největší zájem všeho pracujícího lidu byl vystupňován v závěru procesu. S velikým napětím byl očekáván rozsudek. Rozhodnutí soudu o trestech pro spiklence je přijímáno se všeobecným uspokojením. Vyskytují se však i hlasy nespokojenosti a je žádáno dodatečné odsouzení Löbla, Londona a Hajdů k trestu smrti.

Proces se zrádci je neustále středem pozornosti a četných diskusí. Při nich se ukazuje, že nepřetržitě sílí odpor vůči Židům a šíří se nesprávné názory na židovskou otázku. V celé řadě případů soudruzi nestačí odpovědět na kladené otázky a je žádáno, aby "Rudé právo" pomohlo při vysvětlování.

Velmi často soudruzi navrhují, aby byla provedena prověrka všech odpovědných funkcionářů na všech úsecích stranického, státního a hospodářského života. Poměrně v malé míře se vyskytují kverulantské a nepřátelské názory.

Tisíce dopisů a resolucí, které docházejí ÚV KSČ, státnímu soudu i na jiná místa /do 28. jich došlo 4.140/, vyjadřují vedle velikého hněvu a opovržení k bandě spiklenců v čele se Slánským nesmírnou lásku našeho pracujícího lidu k soudruhu Gottwaldovi, straně a Sovětskému svazu. Všechny dopisy a resoluce začínají a končí nezdolnou vírou ve vítězství socialismu v naší zemi, vyzývají ke zvýšení bdělosti a ostražitosti, k ještě většímu přimknutí k Sovětskému svazu. Zvláště vřelé dopisy posílají jednotliví členové strany, muži, ženy, mládež i školní děti. Všichni se radují, že se podařilo odhalit nebezpečné spiknutí, že nyní pod vedením soudruha Gottwalda půjdeme rychleji a bezpečněji kupředu. Celý ohlas na proces potvrzuje, jak pevně v našem lidu zakotvila myšlenka socialismu a přátelství se Sovětským svazem, jak cizí, odporné jsou mu cíle, k nimž směřovala činnost spiklenecké bandy.

V četných resolucích soudruzi píší, že se nyní přesvědčili o pravdivosti slov soudruha Klementa Gottwalda, když řekl "že žádnému ze zrádců u nás stromy do nebe neporostou".

Dále soudruzi ze ZPS v Lišni ve své resoluci píší "věříme pevně ve stranu a v její bolševický Ústřední výbor. Věříme, že pod vedením soudruha Klementa Gottwalda, vedeni příkladem naší slevné učitelky Komunistické strany Sovětského svazu, socialismus v naší vlasti vybudujeme."

x x x

Ze všech krajů republiky dochází zprávy o mohutném ohlasu procesu s protistátním spikleneckým centrem.

V Ústeckém kraji bylo konáno, podle dosud neúplného přehledu, 190 stranických a veřejných schůzí, kde bylo přítomno 13.067 občanů. Ze všech těchto schůzí byly odesílány resoluce, kde byl žádan nej přísnější trest pro účastníky spiknutí.

Průběh procesu je sledován s nebývalou pozorností. Soudruzi ze závodů si stěžují, že "Rudé právo" zveřejňuje resoluce a závazky převážně z Pražského kraje a ostatní jsou opomíjeny. Současně doporučují, aby v tisku byly psány články, zaměřené proti antisemitismu. Funkcionáři nestačí probíjet správný názor v této otázce.

V četných diskusích je převážně hovořeno ke kádrové práci. Tak jako i v jiných krajích i zde je nejčastější otázka, jak je možné, že tolik židovských elementů mohlo být na důležitých místech a vyskytují se dost často názory, aby všichni židé bez rozdílu byli odvoláni z vedoucích míst.

Na škůdcovskou činnost spiklenců odpovídají pracující zvýšeným pracovním úsilím. Uzavírané závazky jsou především zaměřeny na předčasné splnění 4. roku 5LP. Resoluce potvrzují, že všechen lid je vděčný soudruhu Gottwaldovi, Ústřednímu výboru strany a bezpečnostním orgánům za odhalení celé této bandy a závazku

- 3 -

jí se ke zvýšené bdělosti a ostražitosti.

Každý den procesu znamenal v Libereckém kraji další zvýšení odporu proti válečným štváčům a jejich pomahačům, což se projevuje i ve zvýšeném úsilí pracujících lidí. Soudruh Stehlík a Zabihoucký ze závodu Tatra, Česká Lípa, se zavazují, že 4. rok 5LP splní do narozenin J.V.Stalina. Podobně zaměstnanci ze závodu Thonet - Mimoň se zavázali, že splní 4. rok 5LP místo 20.12.1952 již 10.12.1952.

Ve svých resolucích děkují střeně a soudruhu Gottwaldovi za bdělost a ostražitost. Zavazují se, že budou ještě lépe hospodařit a ochraňovat své JZD před útoky našich nepřátel.

Během diskusí, které probíhají v souvislosti s procesem, zesiluje ve značné míře odpor k židům. Projevuje se názor, aby byla provedena důsledná prověrka židů, kteří jsou dosud na vedoucích místech a kteří většinou nemají dobrý třídní původ. Tyto protižidovské tendence však nenašly půdu všude. Na příklad v závodě AZNP Hanychov, okres Liberec, kde pracuje několik židů, kteří přešli do výroby, nevyskytl se ani jediný případ, že by proti nim někdo vystoupil a nějakým způsobem je napadl.

Pokud dříve někteří lidé pochybovali o zrádné úloze Beneše a Masaryka, tak nyní se jim ujasnilo a vyjadřují odpor k jejich činnosti.

Také v Jihlavském kraji se stupňuje rozhořčení nad činností smečky spiklenců. V okresech /patřících dříve do kraje Brno/ byl zejména sledován výslech Šlinga. Hodně je kritizováno, že jsou podrobně prověřováni lidé, pracující na nižších místech, zatím co na zodpovědných místech byli prověřováni nedostatečně. Projevuje se určitá nedůvěra k některým funkcionářům pro jejich nedostatečnou bdělost a ostražitost /ss. Kopřiva, Gregor, Kliment, Jankovcová a Krajčír/.

Někde soudruzi očekávají, že touto věcí se bude zabývat i naše vláda a že soudruh Zápotocký vysvětlí, proč vláda ne tak závažné nedostatky nepřišla.

- 4 -

Lidé se pozastavují nad tím, že se ztrácely stovky milionů a nikdo to nezjistil, že byla malá kontrola. Projevují se obavy, že ještě celá řada pomahačů zůstala skryta a pracuje nadále na vysokých místech. Pokud jde o židovskou otázku, projevují se stále tendence propustit židovské zaměstnance a předat je do výroby. To se již v několika případech stalo.

Vcelku dobrou pomocí k osvětlení této otázky byl článek uveřejněný v Rudém právu. Stále více se vyjasňuje otázka Beneše a jsou vyslovována přání, aby Haně Benešové nebyl vyplácen důchod. Nproti tomu se hodně hovoří o Janu Masarykovi jako o lidumilovi.

Ojedíněle se vyskytují názory, že nedostatky se u nás na někoho musí svalit, že zatím co se na závodech zpevňují normy, jiní na vysokých místech kradou.

Na okrese Havlíčkův Brod a u členů SNE v Jihlavě na schůzi útvarové organizace se projevila nespokojenost s dosud nevyřešeným případem s. Balouna, který je s procesem spojován.

Všeoobecně se projevuje oddenost straně a zejména soudruhu Klementu Gottwaldovi, a to i u těch lidí, o kterých se myslelo, že nemají dobrý poměr k republice. V závodech dělníci hovoří o tom, že bude nutné nedostatky daleko více kritisovat než dosud přímo zdola a ne, když již se rozrostou do takových rozměrů. Někteří soudruzi očekávají, že promluví soudruh Gottwald a že členové ÚV přistoupí k sebekritice.

V desetiminutovkách a v pracovních přestávkách se v brněnských závodech nehovořilo o ničem jiném než o přenosu výpovědi Šlinga, Švába a Reicina. Soudruzi upozorňovali, že přenos nebyl celý a že z výpovědi byly vypuštěny nejzávažnější otázky, které by zajímaly celý Brněnský kraj. Zvláště, pokud jde o zavádění nesprávných metod do stranické práce a kádrového obaazování důležitých míst ve veřejné správě, v průmyslu, v zemědělství, bezpečnosti a v armádě.

Ohlas na proces s vedením protistátního spikleneckého centra
v čele s Rudolfem Slánským.

Ústřednímu výboru strany denně dochází množství resolucí z nejrůznějších pracovišť, v nichž znovu pracující a neutuchajícím odporem odsuzují zhoubnou činnost spiklenců, kteří v žoldu amerických imperialistů připravovali u nás restauraci kapitalismu.

Do dnešního dne došlo Ústřednímu výboru a státnímu soudu 8.520 resolucí a dopisů.

Tyto tisíce dopisů a resolucí přesvědčivě ukazují, že náš pracující lid si plně a v celé šíři uvědomuje, o jaké nebezpečí šlo. Ještě těsněji se přimyká ke straně, děkuje jí za odhalení tohoto spiknutí a především děkuje soudruhu Klementu Gottwaldovi.

Proces zůstává nadále středem pozornosti a v souvislosti s ním jsou živě diskutovány nejrůznější problémy. Při těchto debatách vystupuje do popředí znovu a znovu všeobecná nedůvěra k židům, podiv nad tím, že se na zhoubnou činnost protistátního centra přišlo tak pozdě, kdo nese zodpovědnost za připuštění tak neuvěřitelných škod a podobně.

Kritika se soustřeďuje na některé soudruhy ministry, především na ss. Dolanského, Gregora, Krajčira, Kabeše a Jankovcovou. Všeobecně se očekává, že soudruh Gottwald na konferenci vyjasní všechny otázky kolem celého protistátního spiknutí.

Diskuse mezi pracujícími na závodech v Pražském kraji v souvislosti s procesem s protistátním spikleneckým centrem je zaměřena především na otázku židů; žádá se odvolání všech židů z funkcí a hospodářských úseků. Dále je to otázka odpovědnosti vlády a příslušných ministrů pro nedostatečnou ostrážitost a kontrolu, což dle názorů některých pracujících zavinilo, že spiklenci tak dlouho - a o celé miliardy mohli poškodit naše národní hospodářství.

K vysvětlení těchto otázek byl dne 26.11.1952 svolán aktiv funkcionářů, kde byly všechny problémy nadhozeny a prodiskutovány. Po krátkém úvodu, ve kterém bylo poukázáno na význam procesu, se spikleneckým centrem, vedeného R. Slánským, byla zahájena diskuse, kde byly vysloveny tyto názory:

1. Proč bylo uveřejněno prohlášení syna Frejky v tisku? Žádný tomu stejně nevěří, že bude dobrým komunistou, musel stejně o otci něco vědět.

2. Proč se neposlouchal hlas lidu dříve, když bylo upozorňováno, v jakém velkém měřítku jsou židé dosazováni na důležitá místa ve stranickém a hospodářském aparátu. Nikdo z vyšších funkcionářů, když na to bylo upozorňováno, nechtěl přiznat, že je to pravda. Mělo to za následek, že se báli lidé kritizovat a tím byla kritika také potlačována.

3. Je třeba už skoncovat s tím, že se nám židé roztahují. Je pravda, že jsou také chudší židé, ale těch je tak málo, že je ani nenajdeš.

4. Jak je možné, že si toho vláda dříve nevšimla, že se tam takhle hospodaří. Když jsme na to upozorňovali, tak nám bylo říkáno, že všechno je v pořádku. Vždyť každý z těchto lidí ihned zabral teplé místo, dostal vilu, auto a teď se ukázalo, co to bylo za lidi. Nechali je páchat takové lumpárny a my jsme se na to dele děli.

5. Je strašně divné, že se nikdo nepodíval na Slánského minulost, když už se v roce 1947 hovořilo o tom, že smrt J.Švermy je nějaká podezřelá.

6. Soudruh Zápotocký u nás ve fabrice jednou říkal, že nevíme, kde se vládne, zda ve Strakovce nebo u Pražské brány. Ať k nám teď s. Zápotocký přijde toto vysvětlit.

7. Když posloucháme rozhlas z procesu, tak to vypadá, že to mají napsané anebo naučené. Nenechají ani domluvit prokurátora a už to ze sebe sypou. Jak jsou přítomí mazaní, určitě všechno

neřekli a kryjí jeden druhého. Někdy to vypadá, že se nám vysmívají, že jsme je tak dlouho nechali a že jsme na ně nepřišli.

S reorganizací ministerstev a generálních ředitelství by to sice bylo v pořádku, kdyby se ale nevyměnili jenom hlavička a staří lumpové tam zůstali.

8. S. Jankovcová jednou řekla do rozhlasu, že dá velkou odměnu těm, kdo jí dokáží, že se od nás vyváží obilí. Ta by se teď naplatila.

9. Slánský dělal všechno, aby se nemohlo uskutečnit heslo: Čelem k masám“. Dobře, ale proč to neudělali jiní. Proč som k nám někdo nepřijde a neptá se nás, co tomu říkáme. To není komunistické, že k nám soudruzi nejdou.

10. My chápeme, že soudruzi na vyšších místech musí mít slušné byty, když jsou nuceni přijímat návštěvy a reprezentovat republiku. Ale takový přepych ještě být nemusí, aby měl každý svou vilu, aby byly tak veliké rozdíly. Zatím na to ještě nemáme a tak by si to měli uvědomit i soudruzi nahore.

11. Měli by nás a naši milici poslat, abychom je hlídali, aby nám neutekli, vždyť při tom procesu to vypadá, jako že mají naději, že budou osvobozeni. Máme obavy, že nebudou popraveni.

12. Proces nám ukázal, kdo to byl Beneš, to že byl prachšproský zrádce a špion. Teď nestraníci alespoň vidí, kdo byl skutečný vlastenec. Tohle všechno je práce mezinárodního kapitálu, je to celá jejich klika pod vedením amerických imperialistů.

13. Pořád se říká, že se máme učit od SSSR a jak to bylo s tím SPH? To nikdo nepoznal, co je to za lumpárnu. To není možné, aby soudruzi nerozeznali SPH od chozrasčotu. Dávaly se směrnice, aby se dělal SPH a nikdo se nás neptal, co tomu říkáme. A teď vidíme, jak nám to škodilo.

14. Kde zůstala naše bdělost a ostražitost. Nestáčí jenom lidi poslat nahoru, ale žádat od nich, aby nám skládali také účty

- 4 -

Lidé se pozastavují nad tím, že se ztrácely stovky milionů a nikdo to nezjistil, že byla malá kontrola. Projevují se obavy, že ještě celá řada pomahačů zůstala skryta a pracuje nadále na vysokých místech. Pokud jde o židovskou otázku, projevují se stále tendence propustit židovské zaměstnance a přeřadit je do výroby. To se již v několika případech stalo.

Vcelku dobrou pomocí k osvětlení této otázky byl článek uveřejněný v Rudém právu. Stále více se vyjasňuje otázka Beneše a jsou vyslovována přání, aby Haně Benešové nebyl vyplácen důchod. Nsproti tomu se hodně hovoří o Janu Masarykovi jako o lidumilovi.

Ojedinele se vyskytují názory, že nedostatky se u nás na někoho musí svalit, že zatím co se na závodech zpevňují normy, jiní na vysokých místech kradou.

Na okrese Havlíčkův Brod a u členů SNB v Jihlavě na schůzi útvarové organizace se projevila nespokojenost s dosud nevyřešeným případem s. Balouna, který je s procesem spojován.

Všeobecně se projevuje oddanost straně a zejména soudruhu Klementu Gottwaldovi, a to i u těch lidí, o kterých se myslelo, že nemají dobrý poměr k republice. V závodech dělníci hovoří o tom, že bude nutné nedostatky daleko více kritisovat než dosud přímo zdola a ne, když již se rozrostou do takových rozměrů. Někteří soudruzi očekávají, že promluví soudruh Gottwald a že členové ÚV přistoupí k sebekritice.

V desetiminutovkách a v pracovních přestávkách se v brněnských závodech nehovořilo o ničem jiném než o přenosu výpovědi Šlinga, Švábe a Reicina. Soudruzi upozorňovali, že přenos nebyl celý a že z výpovědi byly vypuštěny nejzávažnější otázky, které by zajímaly celý Brněnský kraj. Zvláště, pokud jde o zavádění nesprávných metod do stranické práce a kádrového obsazování důležitých míst ve veřejné správě, v průmyslu, v zemědělství, bezpečnosti a v armádě.

pd